

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi*

Araştırma Makalesi
Alınış Tarihi: 24 Mayıs 2018
Kabul Tarihi: 27 Ağustos 2019

*M. Metin DAM***
*Orhan ŞANLI****

Öz: Bu çalışmada, BRIC-T ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Türkiye) için ekonomik özgürlük faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel veri analizi yöntemiyle 1995-2016 dönemi yıllık veriler kullanılarak test edilmiştir. Değişken olarak ekonomik büyüme, özel sektör iş özgürlüğü, parasal özgürlük, toplam yatırımlar ve işsizlik oranı serileri kullanılarak model tahmin edilmiştir. Panel veri yöntemi ile elde edilen ampirik analiz sonuçlarına göre, uzun dönemde, parasal özgürlüklerin büyüme üzerindeki etkisi pozitif iken ekonomik özgürlük, yatırım ve işsizliğin etkisi negatiftir. Kısa dönem analizinde, modelin hata düzeltme terimleri çalışmakta, yani seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmalar, uzun dönemde ortadan kalkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Özgürlük, Ekonomik Büyüme, PMG, BRIC-T

Impact of Economic Freedom on Growth: A Panel ARDL Analysis on BRIC-T Countries

Abstract: *In this study, the effect of economic freedoms on economic growth is tested with panel data analysis methods using annual data for the period 1995-2016 for BRIC-T countries (Brazil, Russia, India, China and Turkey). Model is estimated using economic growth, business freedom, monetary freedom, total investment and unemployment rate variables. According to the empirical analysis results obtained by panel data method, in the long run, the effect of monetary freedoms on growth is positive whereas the effect of economic freedom, investment and unemployment is negative. In the short-run analysis, the error correction term of model works so the short-term deviations between the series' are disappearing in the long run.*

Keywords: *Economic Freedom, Economic Growth, PMG, BRIC-T*

I. Giriş

Ekonomik özgürlük kişilerin benlik sahibi olmalarına dayanır. Bu özgürlük bireylerin çıkarlarını diğer bireylerin haklarına saldırmadan istedikleri şekilde kullanabilmelerini ifade etmektedir. Bireyler, benlik sahibi olma isteğine dayanarak seçme, seçilme, zamanı ve yeteneklerini kullanma ve hayatlarını istedikleri gibi şekillendirme haklarına sahiptirler. Fakat başkalarının ekonomik veya kişisel haklarına sahip olma konusunda herhangi bir hak ve yetkileri bulunmamaktadır (Fraser Institute Economic Freedom of the World, 2017:1). Ekonomik özgürlüğün temel taşları; serbest seçim, gönüllü değişim, açık pazar,

* Bu çalışma 26-28 Nisan 2018'te Aydın'ın Nazilli kentinde düzenlenen 1. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Finansal Analiz Kongresi'nde (PEFA2018) özet olarak sunulmuştur.

**Dr. Öğr. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, ORCID-ID: 0000-0003-3980-7832

***Araştırma Görevlisi, Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ORCID-ID: 0000-0002-3366-8993

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

kişisel tercihler ve mülkiyet haklarıdır. Kişiler, ekonomik açıdan diğerlerine zarar vermeden bu temel taşları kullanmaları konusunda özgür iradeye sahiptirler (Haan ve Sturm, 2000: 217). Ekonomik özgürlük, özel mülkiyet edinme, bireylere gönüllü hareket etme ve karar alma hakkı tanır. Fakat bireylerle arasındaki sözleşmelere uymayan devletlerde, kişilerin hakları ve özgürlükleri kısıtlanacağı için o ülkede özel sektör girişimciliği ve üretkenlik yeterince gelişmemektedir. Çünkü bireyler devletler tarafından ekonomik faaliyetlerden caydırılmaktadırlar (Gwartney vd., 1996: 650).

Yaklaşık 300 yıl önce yaşamış olan iktisatçı Adam Smith'in çıktığı düzeyinin belirlenmesinde kurumların önemli bir rol üstlendiği düşüncesi günümüze kadar ulaşmıştır. Kurumsal yapının büyüme üzerindeki bu önemine karşılık ekonomik özgürlük kavramı, kurumların kalkınma üzerinde ne denli öneme sahip olduğunu belirleme konusunda takip edilmesi gereken bir konudur. Bu durumda ekonomik özgürlükle büyüme arasındaki ilişkinin tespit edilmesinde bazı soruların cevabının aranması gerekmektedir. Diğer değişkenlerle ekonomik özgürlük arasında büyüme üzerindeki etkileri açısından nasıl bir fark vardır? Büyüme mi ekonomik özgürlüğü etkiliyor yoksa ekonomik özgürlük mü büyümeyi etkiliyor? Bu durumda iki değişken arasındaki korelasyon ilişkisinin tespiti bir gerekliliktir (Dawson, 2003: 479).

Klasik iktisat döneminden Neoklasik İktisat dönemine kadar ki sürede, politika yapıcılarının teoriye uygun şekilde piyasaya müdahale etmekten imtina ettikleri görülmektedir. Özel mülkiyet, serbest girişimcilik, beşerî ve özel sermayenin teşviki gibi etkenler sayesinde devletlerin kalkınabileceği ve büyüebileceği düşünülürken, devletin ekonomiye müdahalesinin verimsizliğe yol açacağı anlayışı ortaya atılmış, bu sayede ekonomik özgürlük ve büyüme ilişkisi öne çıkarılmıştır (Öztürk ve Işık, 2016: 2).

1990'lı yıllar itibariyle Heritage Vakfı ve Fraser Enstitüsü tarafından yapılan çalışmaların katkısıyla ekonomik özgürlük ülke bazında ölçülmeye başlanmıştır. Bu sayede, ekonomik büyüme üzerinde ekonomik özgürlüklerin nasıl bir etkiye yol açtığına incelenmesi daha kolay ve anlaşılır hale gelmiştir. Ekonomik özgürlük üzerine yapılan çalışmalarda elde edilen genel sonuç daha fazla özgürlüğün daha yüksek gelire yol açtığı, böylece daha az işsizliğin ve daha yüksek bir büyümenin yakalanacağıdır. Dolayısıyla refah seviyesi artan toplumlarda demokrasinin daha da geliştiği, yolsuzluğun azaldığı, siyasi ve bireysel özgürlüklerin daha fazla arttığı sonucu ortaya çıkmıştır (Acar, 2010: 23).

Bu çalışmada ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki etkisini incelemek için yükselen ekonomiler olarak adlandırılan BRIC ülkelerine (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) Türkiye de eklenerek BRIC-T grubu oluşturulmuştur. Çalışmada BRIC-T grubunun seçilmesinin nedeni 2000'li yıllardan sonra dünya genelinde yükselen ekonomiler olarak kabul edilmeleri ve gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer almalarıdır. Ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki etkisinin araştırılmasında The Wall Street Journal ve Heritage Vakfı'nın yayınladığı verilerin kullanılmasının nedeni ise, genel olarak bu

kurumların raporlarının uluslararası resmî kurumlarca kullanılması, daha önce yapılan teorik ve ampirik çalışmalarda bu kurumların raporlarının ağırlıklı olarak kullanılması, ülke performansları konusunda detaylı bilgiler vermeleri ve dolayısıyla güvenilirliklerinin yüksek olmalarıdır. Ayrıca bu endekslerin kullanılmasının bir diğer nedeni, ekonomik özgürlükle ilgili verilerin 1995 yılından sonra yıllık olarak düzenli bir şekilde yayınlanmış olmasıdır. Çalışmanın ilk bölümünde ekonomik özgürlük kavramı, ekonomik özgürlüğün ölçülmesi ve ekonomik özgürlüğün alt kalemlerinden bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Fraser Vakfı'nın yayınladığı ekonomik özgürlük endeksi raporundan yola çıkarak BRIC-T ülkelerinin ve gelişmiş ülkelerin ekonomik özgürlük alanında gösterdikleri performanslar araştırılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde literatür ve son bölümünde ise Dünya Bankası, The Wall Street Journal ve Heritage Vakfı'ndan elde edilen verilerle BRIC-T ülkelerinde ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisinin tespiti için panel veri analizi yapılmıştır.

II. Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Özgürlüğün Ölçülmesi

Özgürlük kavramı oldukça geniş bir tanıma sahiptir. İlk çağlardan beri insan hayatında var olan iki durumdan birisi özgürlük diğeri ise itaattir. Dünyada yüzlerce devletin kurulup yıkılmasının nedeni, bireylerden oluşan toplumların bağımsız ve özgür seçim şansı elde etme çabalarıdır. Sadece siyasal ya da toplumsal özgürlük için değil aynı zamanda ekonomik özgürlük de devletlerin en temel amaçları arasında yer almıştır. Özgürlük kavramı içerisinde çok farklı türleri barındırmaktadır. Teoride özgürlüğün tanımı, bireyin kendi istek ve arzularını bir başkasının baskısına ya da sınırlamasına maruz kalmadan aynı zamanda diğer bireylerin çıkar ve isteklerine zarar vermeden istediği gibi serbestçe gerçekleştirebilme hakkı şeklindedir. Fakat özellikle ateşli silahların gelişmeye başladığı 20.yüzyıla beraber dünya genelinde meydana gelen küresel savaşlar özgürlüğün fiili olarak askıya alındığını ya da sadece bir bölgenin çıkarına hizmet eden bir kavram olarak yer aldığını göstermektedir.

Özgürlük, siyasi, sivil ve ekonomik özgürlüğün birleşmesiyle bütünlük göstermektedir. Bunlardan birinin eksik olması ya da askıya alınması özgürlüğün tam anlamıyla gerçekleştirilemediği sonucunu doğurmaktadır (Tunçsiper ve Biçen, 2014: 26). Ekonomi ve özgürlük iç içe iki kavramdır. Öyle ki farklı ekonomik sistemlerle yönetilen toplumların ekonomik özgürlük anlayışı ve tanımı farklılık göstermektedir. Örneğin, piyasa ekonomisinin hâkim olduğu yani kapitalist toplumlara göre özgürlük, bireysel çıkarlar üzerine kurulmalıdır. Fakat sosyalist toplumlara göre özgürlük, toplumsal çıkarlar üzerine kurulmalıdır (Yenipazarlı, 2009: 9).

Ekonomik özgürlük kişiler için her türlü ekonomik ve siyasi özgürlüğün sağlanmasının yanında malların/hizmetlerin üretiminin/dağıtımının hükümetler tarafından herhangi bir baskıya veya kısıtlamaya maruz kalmamasıdır (Heritage Foundation, 2018). Ekonomik özgürlük kısacası serbest seçim, gönüllü değiş

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

tokuş, serbest rekabet, kişi ve toplumun ekonomik fiilleri konusunda başkalarının haklarına müdahale edilmediği süreçtir (Gwartney ve Lawson, 2004: 4). Ekonomik özgürlük üzerine yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan ve ekonomik özgürlüğü tanımlayan en önemli kelimeler; serbest değişim hakkı, özel istek, arzu ve girişimlerin desteklenmesidir (Williamson ve Mather, 2009: 7-8).

1980 yılının ortalarında, Fraser Enstitüsü'nün yöneticileri Milton Friedman ve Michael Walker, ekonomik özgürlüğün kapsamını, tanımını ve çeşitli yönlerini ortaya koyabilmek için bir proje başlattılar. Amaç, ekonomik özgürlüğün farklı yönlerini ortaya koymanın yanı sıra ekonomik özgürlüğün ölçülmesi, ülkeler açısından farklılıkların ortaya konulması ve tutarlılığının belirlenmesi olmuştur. Bu bağlamda Friedman ve Walker'ın hedefi sadece kişilerin veya bir toplumun özgürlüğünü ölçmek değil tüm dünyanın ekonomik özgürlüğünün ölçülmesi olmuştur. Milton Friedman ve Michael Walker'ın ortaya koyduğu teori ve çerçeve etrafında, 1996 yılında James Gwartney, Robert Lawson ve Walter Block tarafından, 1975-1995 dönemini kapsayan dünyanın ilk ekonomik özgürlük raporu yayınlandı. James Gwartney ve Robert Lawson, Friedman - Walker temelli ekonomik özgürlük endekslerini ve kapsamını geliştirerek sonraki dönemlerde düzenli olarak yıllık dünya ekonomik özgürlüğü raporunu yayınlamışlardır (Stroup, 2003: 77-78).

Heritage Vakfı, Fraser Enstitüsü ve Freedom House, ekonomik özgürlüğün ölçülmesi konusunda çalışma yapan en önemli kurumlar arasındadır. Heritage Vakfı ve Wall Street Journal tarafından "Ekonomik Özgürlükler Endeksi" 1995 yılı itibariyle yıllık olarak yayınlanmaktadır. Bu endeks toplamda on adet alt bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler: Tarifelerin Düzeyi, Sermaye ve Yabancı Yatırımlara İlişkin Kısıtlama, Karaborsa, Vergileme, Kamu Kesiminin Ekonomi İçindeki Ağırlığı, Ortalama Enflasyon, Bankacılık Sektörü Bağımsızlığı, Ücret ve Fiyat Kontrolleri, Regülasyonlar, Mülkiyet Hakkı. Alt endekslere ait performans sonuçları 100 tam puan üzerinden değerlendirilmekte ve böylece ülke sıralaması yapılmaktadır. Fraser Enstitüsü tarafından yapılan Dünya Ekonomi Özgürlüğü Endeksi, 1970'den itibaren 2000 yılına kadar beşer yıllık aralıklarla yayınlanırken, 2000 yılından sonra yıllık olarak yayınlanmaya başlanmıştır. Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi kendi içinde on yedi alt endeksten oluşmaktadır. Bu endeksler: Uluslararası Ticaret, Vergileme, Karaborsa, Uluslararası Sermaye Girişleri, Devletin Ekonomideki Payı, Para Politikası ve Enflasyon, Bankacılık Sektörü, Fiyat Kontrolleri, Regülasyonlar, Piyasa Giriş Serbestliği, Mülkiyet Hakkı. Fraser Enstitüsü tarafından oluşturulan bu rapora göre alt bileşenlere 10 üzerinden puanlama yapılarak ortalama bir özgürlük endeksi çıkarılır. Böylece ülkeler arasında ekonomik özgürlük sıralaması oluşturulur (Tunçsiper ve Biçen, 2014: 29).

Heritage Vakfı ve The Wall Street Journal tarafından 1995 yılından itibaren yayınlanmaya başlanan Ekonomik Özgürlük Raporu, Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği kitabında bahsettiği "bireyleri ekonomik özgürlükleri ve çıkarları açısından koruyan temel kurumların, büyük toplumların daha fazla

refahı ve gelişmesi yolunda önemli rol oynadığı’’ anlayışı açısından benzer bir yaklaşım sergileyerek özgürlük konusunda teoriye olumlu katkılar sunmaktadır (Heritage Foundation - Index of Economic Freedom Report, 2016). Son yıllarda yapılan akademik çalışmalara, bir ülkenin kalkınması ve büyümesi üzerinde etkisi incelenen değişkenlerin arasına ekonomik olmayan faktörler de girmeye başlamıştır. Yapılan çalışmalarda aynı ekonomik yapıya sahip iki ülkede, ekonomik olmayan çevresel faktörlerin iş sektörü üzerindeki olumlu etkileri daha fazla olan ülkenin, diğer ülkeye göre daha hareketli ve geniş bir ekonomik potansiyele sahip olduğu anlaşılmıştır. Ekonomik büyüme üzerine yapılan çalışmalar teknoloji ve faktör arzı temel alınan Neoklasik İktisat Modeline dayanmaktaydı. Dolayısıyla büyümenin ana karakterlerinin ilk sırasında ekonomik olan faktörler yer alırken, ekonomik olmayan faktörlerin ve kurumların büyüme üzerindeki etkisi ikinci derecede önemli kabul edilmiştir. Daha sonraki akademik çalışmalarda ise ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde ekonomik olmayan faktörlerin ve kurumların hayati öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Günümüzde ekonomik olmayan faktörlerin gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde sermaye ve emek değişkenleri üzerinde büyük etki yarattığı, iş sektöründe büyük kolaylıklar sağladığı herkes tarafından kabul edilmektedir. Nihayetinde, son yıllarda yapılan çalışmalardan çıkan ortak sonuç; büyüme ve kalkınma üzerinde ekonomik olmayan faktörlerin de etkili olduğudur (Hussain ve Haque, 2016: 1-2). Bu bağlamda Heritage Vakfı ve Fraser Enstitüsü, ekonomik özgürlük endeksi altında kurumların, bireylerin, sermayenin, emeğin ve diğer değişkenlerin ülkeler bazında genel performansını ölçmeye başlamıştır. Sonuçlar gösteriyor ki dünyanın en gelişmiş ülkeleri aynı zamanda ekonomik özgürlüğün en yüksek olduğu ülkelerdir.

Bir ülkedeki ekonomik özgürlük, ekonomik yapıdan toplumsal sorun ve konulara kadar birçok alanda bilgiler vermektedir. Örneğin, ekonomik özgürlük skorunun yüksek olduğu ülkelerde; birey, sermaye, ticaret ve emeğin özgürlüğü daha fazladır. Ortadoğu ülkeleri ve gelişmemiş ülkelerin ekonomik özgürlük skorları çok düşük ve aynı zamanda bu ülkelerdeki en büyük sorunların başında yolsuzluk, siyasi istikrarsızlık, sınırlı sermaye ve sınırlı özgürlükler geldiği görülmektedir. Dolayısıyla ekonomik özgürlük, ekonomik büyüme ve kalkınmanın en dinamik itici güçlerinden biri haline gelmiştir.

Ekonomik özgürlüğün ölçülmesi dört ana temel üzerine oturtularak yapılmaktadır. Bu ana kategoriler, hukukun üstünlüğü, kamu kesiminin milli gelir içindeki payı, açık piyasalar ve düzenleyicilik faaliyetleridir. Her bir alt alanda 0-100 arasında bir puan verilerek toplamda yine 0-100 arasında genel bir skor çıkarılmaktadır. Böylece ülkelerin ekonomik özgürlük sıralaması hesaplanmaktadır. 1995 yılından itibaren yayınlanmaya başlanan ve 180 ülkenin yer aldığı özgürlük endeksi raporu aynı zamanda ülkeleri bölgelere ayırarak, bölgesel ve küresel bir kıyaslama imkânı da vermektedir (Heritage Foundation, 2018).

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

Tablo 1: *Heritage Vakfı - 2019 Ekonomik Özgürlük Endeksi Raporu'nda Yer Alan İlk On Ülke*

Ülke	Genel Sıra	Skor
Hong Kong	1	90.2
Singapur	2	89.4
Yeni Zelanda	3	84.4
İsviçre	4	81.9
Avustralya	5	80.9
İrlanda	6	80.5
İngiltere	7	78.9
Kanada	8	77.7
Birleşik Arap Emirlikleri	9	77.6
Tayvan	10	77.3

Kaynak: Heritage Foundation, 2019 Index of Economic Freedom.

Tablo 1, Heritage Vakfı tarafından yayınlanan 2019 yılına ait ekonomik özgürlük endeksi raporunda en özgür ilk 10 ülkeyi göstermektedir. Ekonomik açıdan dünyanın en özgür ülkesi 90.2 puanla Hong Kong olarak tespit edilmiştir. Ekonomik özgürlüğün en yüksek olduğu ilk on ülkeden 4'ü Asya kıtasında yer alırken, 3 ülke Avrupa kıtasında, bir ülke Amerika kıtasında ve 2 ülke de Avustralya kıtasında yer almaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri son yıllarda ekonomik özgürlük bakımından hızlı yükseliş gösteren bir ülkedir.

Tablo 2: *Heritage Vakfı-2019 ekonomik Özgürlük Endeksi Raporu'na Göre BRIC-T Ülkelerinin Sıralaması*

Ülke	Genel Sıra	Skor
Brezilya	150	51.9
Rusya	98	58.9
Hindistan	129	55.2
Çin	100	58.4
Türkiye	68	64.6

Kaynak: Heritage Foundation, 2019 Index of Economic Freedom

Tablo 2, BRIC-T ülkelerinin 2019 yılına ait ekonomik özgürlük sıralamasını göstermektedir. BRIC-T ülkelerinde ekonomik özgürlük bakımından en özgür ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin puanı 64.6 ve genel sıralaması 68'dir. Raporun sınıflandırmasına göre Türkiye, "orta derecede özgür ülke" sınıfında yer almaktadır. Brezilya 180 ülke içerisinde 150. sırada, Rusya 98. sırada, Hindistan 129. sırada ve Çin 100. sırada yer almaktadır. Türkiye dışındaki ülkeler ekonomik özgürlük sınıflandırılmasında "çoğunlukla özgür olmayan ülkeler" sınıfında yer almaktadırlar. Dünyanın en kalabalık nüfus bölgesini oluşturan Çin, Brezilya, Rusya ve Hindistan gibi ülkelerde toplumsal ve siyasi olaylar ile yolsuzluk temel sorunların başında gelmektedir. Gelişmekte

olan ülkeler sınıfında yer alan bu ülkelerin problem yaşadığı diğer konular ise sermaye eksikliği, demokratikleşememe ve bireysel özgürlüklerin kısıtlı olmasıdır. Dolayısıyla BRIC ülkelerinde temel sorunların ekonomi, ticaret ve demokratikleşme üzerinde büyük rol oynaması, bu ülkelerin ekonomik özgürlük kategorisinde geri sıralarda kalmalarına neden olmaktadır. Türkiye’de makro ekonomik değişkenlerin yeterince gelişmemiş olması, küresel ve yerel bazı siyasi-ekonomik dalgalanmalardan aşırı derecede etkilenilmesi, coğrafi konumun ortaya çıkardığı terör ve savaş sorunlarının fazla olması gibi olumsuz etkenler Türkiye’yi özgürlük sıralamasında gelişmiş ülkelerin gerisinde bırakmaktadır. Ayrıca son yıllarda Türkiye ekonomik özgürlük sıralaması gerilemeye başlamıştır.

III. Literatür

Literatürde ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Ekonomik özgürlüğün indeksler aracılığıyla ölçülmesi bu konudaki çalışmaları arttırmıştır. Haan ve Sturm (2000) ve Çetin (2013) çalışmalarında konuyla ilgili oldukça kapsamlı literatür taraması yapmışlardır. Literatürde yapılan çalışmaların çoğunda ekonomik özgürlük ile büyüme arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Farklı dönem ve ülke grupların kullanıldığı çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Islam (1996), Easton ve Walker (1997), Dawson (1998), Heckelman (2000), Sturm ve De Haan (2001), Pitlik (2002), Karabegovic vd. (2003), Clark ve Lawson (2008), Kılıç ve Arıca (2014) ve Güney (2017) bu çalışmalardan seçilmiş örneklerdir.

Tablo 3: *Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkilerine İlişkin Ampirik Literatür Özeti*

Çalışmayı Yapanlar	Çalışılan ülkeler ve dönemler	Kullanılan Değişkenler	Yöntem	Bulunan sonuçlar
Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003	18 Latin Amerika Ülkesi: 1970-1999	Ekonomik Özgürlük, Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Panel Veri Analizi	Ekonomik özgürlük ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif bir ilişki vardır. DYY ile ekonomik büyüme arasında da pozitif ilişki vardır
Beşkaya ve Manan, 2009	Türkiye: 1970-2005	Ekonomik Özgürlük, Ekonomik Büyüme ve Demokrasi	Zaman Serileri Yöntemi	Ekonomik özgürlük ile ekonomik performans arasında pozitif ilişki varken demokrasinin ekonomik performans üzerindeki etkisi kesin değildir
Sarıbaş, 2009	Farklı Gelir Grubundan 49 Ülke: 1995-2004	Ekonomik Özgürlük, Büyüme, Ticaret ve Para Özgürlükleri	Panel Veri Analizi	Ekonomik özgürlük ile büyüme arasında negatif bir ilişki vardır. Ticaret ve para özgürlükleri, devlet büyüklüğü ve mali serbestlik ile büyüme arasında bir ilişki yoktur.

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

Çetin, 2013	Farklı Gelir Grubundan 81 Ülke: 2000-2010	Ekonomik Özgürlük, Gelir	Sabit ve Rassal Etkiler Modeli	Ekonomik özgürlük ile gelir arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
Tunçsiper ve Biçen, 2014	BRIC-T, Hon Kong, Tayland, Güney Kore, Malezya: 2000-2012	Mülkiyet Özgürlüğü, Yatırım Yapma Özgürlüğü, ekonomik Büyüme, Çalışma ve Ticaret Özgürlüğü	Panel Regresyon Yöntemi	Mülkiyet endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki vardır. Çalışma özgürlüğü ve ticaret özgürlüğü ile büyüme arasında pozitif bir ilişki vardır.
Anwar, vd. 2017	Güney Asya Ülkeleri: 1995-2014	İş ve Parasal Özgürlük, Büyüme	Panel Veri Analizi: PMG Yöntemi	Güney Asya ülkelerinde yoksulluğun azaltılması, iş özgürlüğü ve parasal özgürlüğün artması ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki vardır. Uzun dönemde iş özgürlüğünün ekonomik büyüme üzerinde negatif, kısa dönemde pozitif bir etkisi vardır
Çetenak ve Işık, 2016	OECD Ülkeleri: 1995-2014	Ekonomik Özgürlük Endeksleri, Büyüme	Panel Veri Analizi, Nedensellik Analizi, Var Yöntemi	Tüm ekonomik özgürlük indeksleri büyüme üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Ekonomik büyüme ise sadece mali özgürlük, parasal özgürlük ve ticaret özgürlüklerinin Granger nedenidir.
Akın, Aytun ve Aktakas, 2014	Gelir Gruplarına göre 94 Farklı ülke: 2000-2010	Ekonomik Özgürlük, Büyüme	Panel Veri Analizi, Sabit Etkiler Modeli	Bütün ülke gruplarında ekonomik özgürlük değeri ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
Razmi ve Rafeai, 2013	17 Orta Doğu ve Doğu Asya Ülkesi: 2000-2009	Ekonomik Özgürlük, Ekonomik Büyüme	Panel Veri Analizi: Pooled Least Squares	Ekonomik özgürlük ekonomik büyüme üzerinde önemli ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki yaratmaktadır.
Borovic, 2014	Bosna Hersek, Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ: 2000-2013	Ekonomik Özgürlük, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Yatırım	Panel Veri Analizi	Ekonomik özgürlük GSYH üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Ekonomik özgürlüğün alt kalemleri GSYH üzerinde farklı etkileri vardır.
Edlund, 2017	47 Orta Gelirli Ülke: 2000-2014	Ekonomik Özgürlük, Kişi Başı GSYH, Hükümet Harcamaları, Dış Ticaret	Panel Veri Analizi: Variance Inflation Factor (VIF)	Ekonomik özgürlük ekonomik büyüme için önemli ve etkili bir faktördür. Fakat ekonomik özgürlüğün alt bileşenleri ekonomik büyüme üzerinde farklı etkiye sahiptir. Ayrıca IMF, ülkelerin karakterine göre farklı bir etki yaratmaktadır. Hukuk sistemi ve mülkiyet hakkı büyüme üzerinde pozitif bir etki yaratmaktadır
Williamson ve	141 Farklı Ülke Gruplar: 1970-2004	Ekonomik Özgürlük, Kültür, Büyüme,	Panel Veri Analizi: OLS	Ekonomik özgürlük, büyüme üzerinde kültürden daha fazla etkilidir. Kültürün büyüme

Mathers, 2009		Enflasyon, Yatırım, Nüfus	Tahmini-Sabit Etkiler Modeli	üzerindeki etkisi reddedilmemek şartıyla küçük bir etkiye sahiptir.
Claessan ve Bellavitis, 2015	66 Farklı Gelir Grubuna Sahip Ülke: 1998-2007	Ekonomik Özgürlük, İnsani Gelişim Endeksi	Panel Veri analizi: OLS Tahmini-Tesadüfi Etkiler Modeli	Ekonomik özgürlük endeksi ve insani gelişim endeksi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu ilişki farklı ülke gruplarına göre değişiklik göstermektedir.
Oussama, Ahmet ve Fatma, 2017	Tunus: 1980-2014	Ekonomik Özgürlük, GSYH, Finansal Gelişim, Net Sermaye Akışı, Hükümet Harcamaları	Panel Veri Analizi: Generalized Moment Method (GMM)	Ekonomik özgürlük kurumlarının gelişmesi için önemli ve öncü bir değişken olduğu ortaya çıkmıştır. Ekonomik özgürlüğün sağlandığı durumda finansal gelişim de ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Bunun sonucunda finansal gelişim ve kurumların özgürlüğü arasında ekonomik büyüme için anlamlı bir ilişki vardır. Daha fazla ekonomik özgürlük daha fazla büyüme ve gelişim demektir.

Tablo 3'deki sonuçlara bakıldığında; yapılan ampirik analizlerde genel olarak ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür. Bu durum teoride beklentilere uyumludur. Ancak literatürde yer alan Sarıbaş (2009) ve Tunçsiper & Biçen'in (2014) çalışmalarında beklenen etki negatiftir.

IV. Analiz

A. Veri Seti

Bu çalışmada, BRIC-T ülkeleri örneklem olarak alınmış, bu ülkelerin 1995-2016 dönemine ait yıllık verileri kullanılmıştır. Analizde; ekonomik büyüme, özel sektör iş özgürlüğü, parasal özgürlük, toplam yatırımlar ve işsizlik oranı serilerine ait veriler Tablo 4'te verilmiştir.

Atatürk
Üniversitesi

Tablo 4: Veri Seti

Değişken	Sembol	Temsil Eden Değişken	Kullanımı	Kaynak
Ekonomik Büyüme	<i>EB</i>	GSYH (Yıllık, %)	Oran	Dünya Bankası
Ekonomik Özgürlük	<i>EO</i>	Özel Sektör İş Özgürlüğü	Oran	The Wall Street Journal and Heritage Foundation
Parasal Özgürlük	<i>PO</i>	Parasal Özgürlük	Oran	The Wall Street Journal and Heritage Foundation
Toplam Yatırımlar	<i>TY</i>	Toplam Yatırımlar (% of GDP)	Oran	Dünya Bankası
İşsizlik Oranı	<i>IO</i>	İşsizlik Oranı (% of Total Labor Force)	Oran	Dünya Bankası

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

B. Model

Bu çalışmada BRIC-T ülkelerinde ekonomik özgürlüğün (Özel Sektör İş Özgürlüğü ve Parasal Özgürlük) büyüme üzerindeki etkisinin araştırılması için modele toplam yatırımlar ve işsizlik oranı değişkenleri de dahil edilmiştir. Buradaki amaç ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki etkileri araştırılırken diğer değişkenlerin de etkilerini gözlemlemektir.

Bu çalışmadaki önsel beklenti özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki yapacağı yönündedir. Bu bağlamda çalışmada Anwar, vd. (2017) modeli izlenerek aşağıdaki model tahmin edilmiştir:

EB=f(Ekonomik Özgürlük, Parasal Özgürlük, Toplam Yatırımlar, İşsizlik Oranı)

$$EB_{it} = \alpha_0 + \alpha_1EO_{1t} + \alpha_2PO_{2t} + \alpha_3TY_{3t} + \alpha_4IO_{4t} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Burada

α_0 = Sabit; α_{it} = Eğim katsayısı; T=1,2,...,22; i=1,2,...,5 ülke ve ε_{it} =Hata terimini ifade etmektedir.

C. Yöntem

Çalışmada serilerin durağanlıkları, Hadri ve Kurozumi (2012) panel birim kök testi ile incelenmiştir. Seriler arasındaki eş-bütünleşme ilişkisi; sınır testi yöntemiyle, uzun ve kısa dönem ilişkileri ise sınır testi yaklaşımına dayalı ARDL (Autoregressive Distributed Lag: Gecikmesi Dağıtılmış Otoresgresif Model) yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bu çalışmada, Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yöntem Engle-Granger (1987), Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen eş-bütünleşme yöntemleriyle karşılaştırıldığında, değişkenlerin hepsinin *I(1)* olması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Sınır testi yaklaşımında böyle bir kısıtlama yoktur. Serilerin durağanlık düzeyleri farklı olsa da eş bütünleşme ilişkisinin varlığı test edilebilmektedir. Ayrıca sınır testi yaklaşımı, düşük sayıda gözlem yapılarak modeli tahmin etmeyi de mümkün kılmaktadır (Narayan ve Narayan, 2004). Bu özellikleri nedeniyle sınır testi yaklaşımının diğer yöntemlerden daha kullanışlı olduğu kabul edilmektedir.

Verilerin durağanlığını kontrol ettikten sonra modelin tahmini için Panel Pooled Mean Group (PMG) uygulanmıştır. Panel PMG tahmincisi, farklı durağanlıktaki değişkenlerin aynı modelde tahmin edilmesine imkân verir. Bu tahminci, hata düzeltme katsayısıyla birlikte kısa dönemli ve uzun dönemli ilişkileri de hesaplar.

D. Yatay Kesit Bağımlılığının Kontrol Edilmesi

Paneli oluşturan yatay kesit arasındaki bağımlılığın dikkate alınıp alınmaması elde edilecek analiz sonuçlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Breusch ve Pagan, 1980; Pesaran, 2004). Bu bağlamda, panel veri analizinde birim kök testleri yapılmadan önce, serilerde ve eş-bütünleşme denkleminde

yatay kesit bağımlılığının varlığı test edilmelidir. Yapılacak birim kök testi ve eş-bütünleşme yönteminin belirlenmesinde yatay kesit bağımlılığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığını test etmek için geliştirilen test Breusch ve Pagan (1980) CDLM (Cross-sectional Dependency Lagrange Multiplier) testidir. Ancak bu testte grup ortalamasının sıfır olması ve bireysel ortalamaların sıfırdan farklı olması nedeniyle çıkan sonuçlar sapmalı olabilmektedir. Bu sapmayı gidermek için Pesaran vd. (2008) yaptıkları test istatistiklerine varyansı ve ortalamayı ekleyerek bu sorunu çözmüştür. Bu nedenle bu teste $CDLM_{adj}$ denilmektedir.

Bu testin hipotezleri:

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Bu çalışmada, değişkenlerde ve eş-bütünleşme denkleminde yatay kesit bağımlılığının varlığı $CDLM_{adj}$ testi ile yapılmış olup sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: $CDLM_{adj}$ Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Değişkenler ve Model	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
EB	4.538	0.000
EO	1.916	0.055
PO	4.117	0.000
TY	8.468	0.000
IO	0.643	0.520
Model	4.521	0.000

Tablo 5'teki sonuçlar incelendiğinde EO ve IO dışındaki değişkenler ve modelin olasılık değerleri 0.05'ten küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilip modelimizde yatay kesit bağımlılığının varlığına karar verilmiştir. Bu durumda yatay kesit bağımlılığını göz önüne alan birim kök testleri ve tahmin yöntemleri kullanılacaktır.

E. Birim Kök Testi

Çalışmada serilerin durağanlığı Hadri ve Kuruzomi (2012) panel birim kök testi ile incelenmiştir. Bu test, paneli oluşturan birimler arasındaki yatay kesit bağımlılığını göz önüne almasının yanında seriyi oluşturan ortak faktörlerden kaynaklanan birim kökü de gözetenek ortak faktörlerin varlığına müsaade etmektedir.

Bu testin hipotezleri;

H_0 : $\phi_i(1) \neq 0 \forall i$ için, yani seride birim kök yoktur,

H_1 : $\phi_i(1) = 0 \exists i$ için, yani seride birim kök vardır, şeklindedir.

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

Çalışmada Hadri ve Kuruzomi (2012) panel birim kök testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: *Hadri ve Kuruzomi (2012) Panel Birim Kök Test Sonuçları*

Değişkenler	Düzyer Değerleri	Birinci Farkları
EB	-0.22 (0.58)*	0.57 (0.28)*
EO	2.46 (0.00)	1.46 (0.07)**
PO	5.19 (0.00)	1.34 (0.08)**
TY	4.57 (0.00)	0.45 (0.32)*
IO	4.43 (0.00)	-0.52 (0.70)*

Not: * ve ** sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyine göre durağanlığı göstermektedir. Serilerin düzey ve birinci fark değerlerinde sabitli model kullanılmıştır. Parantez içindekiler olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 6'daki birim kök test sonuçları incelendiğinde *EB* serisi düzey değerinde durağan olduğu $I(0)$ ve diğer serilerin birinci farkları alındıktan sonra durağan hale geldikleri $I(1)$ görülmüştür.

F. Eş-Bütünleşme Testi

Seriler arasındaki eş-bütünleşme ilişkisi, sınır testi yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Bunun için kısıtlanmamış bir hata düzeltme modeli kurulur. Modelin bu çalışmaya uyarlanmış biçimi şöyledir:

$$\Delta EB_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} \Delta EB_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{2i} \Delta EO_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{3i} \Delta PO_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{4i} \Delta TY_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{5i} \Delta IO_{t-i} + \beta_6 EB_{t-1} + \beta_7 EO_{t-1} + \beta_8 PO_{t-1} + \beta_9 TY_{t-1} + \beta_{10} IO_{t-1} + \varepsilon_{1t} \quad (2)$$

Burada, m ; optimum gecikme uzunluğunu, Δ ; fark operatörünü, ε_t ; hata terimini, diğer harf kısaltmalarıyla verilenler ise değişken tanımındaki anlamları ifade etmektedir.

Denklem bağlamında seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin araştırılması kapsamında sınır testi yapılmış ve sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: *Sınır Testi Sonuçları*

k	F istatistiği	Alt Sınır	Üst Sınır
4	9.15	3.74	5.06

Not: k, bağımsız değişken sayısını göstermektedir. Kritik değerler Pesaran vd. (2001: 300) Tablo CI(iii)'den alınmış ve %1 anlamlılık düzeyindeki değerleri temsil etmektedir.

Sınır testi analizinin yapılmasında, F istatistik değerleri Pesaran vd. (2001) tarafından yapılan çalışmadaki alınan kritik değerlerle karşılaştırılması gerekmektedir. Analizde elde edilen F istatistik değeri Pesaran vd. tarafından

geliştirilen tablo üst sınır kritik değerden büyükse eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı kabul edilmektedir. Tablo 7’de görüldüğü üzere hesaplanan F istatistiği değeri (9.15) Pesaran’ın üst sınır kritik değerinden (5.06) büyük olduğu için seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

G. Kısa ve Uzun Dönem Analizi

Uzun dönem ilişkisinin incelenmesi amacıyla kurulan ARDL modeli şu şekilde tanımlanmıştır:

$$EB_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} EB_{t-i} + \sum_{i=0}^n \beta_{2i} EO_{t-i} + \sum_{i=0}^p \beta_{3i} PO_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{4i} TY_{t-i} + \sum_{i=0}^l \beta_{5i} IO_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Burada m, n, p, k, ve l gecikme uzunlukları olup, AIC kullanılarak belirlenmektedir. Bu işlem, Kamas ve Joyce’un (1993) nedensellik analizlerinde gecikme uzunluğunun belirlenmesi için önerdiği yöntemle yapılmıştır. Buna göre, ilk önce, bağımlı değişkenin kendi gecikmeli değerlerine göre regresyonu yapılmış ve en küçük AIC değerini veren, içsel bağımsız modelin gecikme uzunluğu bulunmuştur. Daha sonra bağımlı değişkenin belirlenen gecikme uzunluğu sabit tutulup; birinci bağımsız değişkenin olası tüm gecikmeleri ile regresyon modelleri oluşturulmuş ve en küçük AIC değeri dikkate alınarak bu bağımsız değişkenin gecikme sayısı belirlenmiştir. Benzer işlemler diğer bağımsız değişken için de tekrarlanarak optimum gecikme sayısı elde edilmiştir. Bu işlemlere ilişkin testin sonuçları Tablo 8’de sunulmuş ve buna göre kısa ve uzun dönem ARDL (3,3,3,3,3) modeli belirlenmiştir.

Tablo 8: ARDL(3,3,3,3,3) PMG Tahmin Sonuçları(1995-2016)

Uzun Dönem			
Değişkenler	Katsayı	t-istatistik	Olasılık Değeri
EO	-0.23	-2.20	0.036
PO	0.19	5.72	0.000
TY	-0.19	-1.14	0.262
IO	-1.38	-4.35	0.000
R ² =0.35	Düz. R ² =0.31	F _{ist} =9.15(0.000)	DW=2.10
Kısa Dönem			
ΔEO	0.08	1.61	0.11
ΔPO	0.02	0.27	0.78
ΔTY	0.89	2.62	0.014
ΔIO	-4.14	-1.42	0.165
ECT	-0.51	-1.43	0.162
C	11.93	1.30	0.202
Tanısal Testler			
R ² =0.38	Düz. R ² =0.26	F _{ist} =3.36(0.000)	DW=1.88

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

Tablo 7’de uzun dönem analizine bakıldığında, parasal özgürlük serisi ekonomik büyüme serisiyle pozitif bir ilişki içinde olup; parasal özgürlüklerde %1’lik bir artış ekonomik büyümeyi % 0.19 oranında arttırmaktadır. Ancak ekonomik özgürlük ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir. İşsizlik serisi beklentilere uyumlu olarak ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Yatırımlar serisinin olasılık değeri anlamlı çıkmadığı için herhangi bir yorum yapılamamaktadır.

Tablo 8’de kısa dönem analizine bakıldığında, hata düzeltme teriminin katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu da bulunmuştur. Bu durum, uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında, kısa dönemde meydana gelen sapmaların ortadan kalktığı ve serilerin tekrar uzun dönem denge değerine yakınsadıkları anlamına gelmektedir.

Tablo 9: BRIC T Ülkeleri için Yatay Kesit Bağımlılığı Hata Terimi Sonuçları (1995-2016)

Ülkeler	Hata Terimi (ECT)		
	Katsayı	t-istatistik	Olasılık Değeri
Brezilya	0.286	-8.396	0.000
Rusya	-0.130	41.150	0.003
Hindistan	-0.948	-15.470	0.000
Çin	-0.088	-41.592	0.000
Türkiye	-1.718	-16.174	0.000

Tablo 9 incelendiğinde; Brezilya haricindeki ülkelerin hata düzeltme terimlerinin katsayılarının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum; uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında, kısa dönemde ortaya çıkan sapmaların ortadan kalktığını ve serilerin tekrar uzun dönem denge düzeyine yakınsadıklarını yani hata düzeltme mekanizmasının çalıştığını göstermektedir.

V. Sonuç

Bu çalışmada, BRIC-T ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Türkiye) için ekonomik özgürlük faaliyetlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel veri analizi yöntemiyle, 1995-2016 dönemi yıllık veriler kullanılarak test edilmiştir. Değişken olarak ekonomik büyüme, özel sektör iş özgürlüğü, parasal özgürlük, toplam yatırımlar ve işsizlik oranı serileri kullanılarak model tahmin edilmiştir.

Çalışmada BRIC-T ülkeleri arasında yatay kesit bağımlılığının varlığı Pesaran vd. (2008) CDLM_{adj} yöntemi kullanılarak test edilmiş ve bu ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmada yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulunduran yöntemler tercih edilmiştir.

Serilerin durağanlığı, Hadri ve Kuruzomi (2012) panel birim kök testi ile incelenmiş, EB serisi düzey değerinde durağan olduğu $I(0)$ ve diğer serilerin birinci farkları alındıktan sonra durağan hale geldikleri $I(1)$ görülmüştür.

Seriler arasındaki eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı, Panel ARDL yöntemiyle incelenmiş ve seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin olduğu görülmüştür. Bu durumda seriler uzun dönemde birlikte hareket ettikleri ve ekonomik büyüme ile bağımlı değişkenlerin arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Uzun dönem eş-bütünleşme katsayıları Panel ARDL PMG yöntemi ile tahmin edilmiştir. Yapılan tahmin sonucunda, parasal özgürlük serisi, ekonomik büyüme serisiyle pozitif bir ilişki içinde olup; parasal özgürlüklerde %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi % 0.19 oranında arttırmaktadır. Ancak ekonomik özgürlük ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. İşsizlik serisi beklentilere uyumlu olarak ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Yatırımlar serisinin olasılık değeri anlamlı çıkmadığı için herhangi bir yorum yapılamamaktadır.

Kısa dönem analizine bakıldığında, hata düzeltme modeli çerçevesinde yine Panel ARDL PMG yöntemiyle tahmin edilmiş ve hata düzeltme teriminin katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu durum, uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmaların ortadan kalktığını ve serilerin tekrar uzun dönem denge değerine yakınsadıkları anlamına gelmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak, gelişmekte olan BRIC-T ülkelerinin sürdürülebilir bir ekonomik büyüme oranını yakalayabilmelerinde parasal özgürlüğün artması ve işsizliğin azaltılmasının önem arz ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Literatürde özgürlükle ekonomik büyüme arasındaki ilişki genellikle pozitif çıkmıştır. Bu çalışmada ekonomik özgürlük değişkeni parasal özgürlük ve özel sektör iş özgürlüğü olmak üzere iki değişken şeklinde analiz edilmiştir. Birinci değişken olarak parasal özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitifdir (Çetenak ve Işık, 2016 ve Anwar, vd. 2017). Ancak ikinci değişken olarak alınan özel sektör iş özgürlüğü ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki çıkmıştır (Sarıbaş, 2009 ve Tunçsiper & Biçen, 2014). Bu bağlamda negatif bir ilişkinin çıkması analize alınan ülkelerin Özgürlük Endeksi Raporu genel sıralamasında oldukça geride yer almaları olduğu düşünülmektedir.

Son olarak elde edilen sonuçlar göstermiştir ki, belli dönemlerde ve belirli ülke gruplarında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeye yönelik etkileri ampirik düzeydeki sonuçlarla farklılık gösterebilmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerin yaşamış olduğu tecrübeler ile gelişmekte olan ülkelerin yaşadıkları tecrübeler birbirlerinden farklı olabilmektedir.

Kaynaklar

- Acar, M. (2010) “Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah”, *Bilig; Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 53, ss.1-28.
- Akın, C.S. Aytun, C. & Aktakaş, B.G. (2014) “The Impact Of Economic Freedom Upon Economic Growth: An Application On Different Income Groups”, *Asian Economic and Financial Review*, 4(8), ss.1024-1039.
- Anwar, S., Quratulain & Akram, W. (2017) “Economic Freedom and Growth Nexus in Selected South Asian Countries”, *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 7(10), ss.40-47.
- Bengoa M. & Sanchez-Robles, B. (2003) “Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America”, *European Journal of Political Economy*, 19, ss.529-45.
- Beşkaya, A. & Manan, Ö. (2009) “Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, ss.47-76.
- Borovic, Z. (2014) “Does Economic Freedom impact Economic growth: Decomposing the Effects for Bosnia and Herzegovina”, *Acta Economica*, 12(21), ss.9-20.
- Clark, J.R., & Lawson, R.A. (2008) “The Impact of Economic Growth, Tax Policy, and Economic Freedom on Income Inequality”, *Journal of Private Enterprise*, 24, ss.23-31.
- Çetenak, Ö. & Işık, M. (2016) “Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Analiz” *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(19) ss.1-16
- Çetin, R. (2013) “Ekonomik Özgürlüğün Gelir Düzeyi Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi Yöntemiyle İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), ss.37- 47.
- Dawson, J.W. (1998) “Causality in the Freedom-Growth Relationship”, *European Journal of Political Economy*, 19, ss.479 – 495.
- Dawson, J.W. (2003) “Causality in the Freedom-Growth Relationship”, *European Journal of Political Economy*, 19(3), ss.479-495.
- Dickey, D. & Fuller, W.A. (1979) “Distribution of the Estimates for Autoregressive Time Series with a Unit Root”, *Journal of the American Statistical Association*, 74, ss.427-431.
- Easton, S.T., & Walker, M.A. (1997) “Income, Growth, and Economic Freedom”, *The American Economic Review*, 87(2), ss.328-332.
- Edlund, K. (2017) “Does Economic Freedom Affect The Growth Rate”, Umea Universitet Bachelor Thesis, ss.1-44.
- Engle, R.F. & Granger, C.W. (1987) “Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing”, *Econometrica: Journal of the Society*, 55, ss.251-276.

- Fraser Institute, Economic Freedom of the World: 2017 Annual Report <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/efw/efw2017/efw-2017-chapter-1.pdf> (Erişim: 10.04.2018).
- Gujarati, D.N. (1999), Temel Ekonometri, Çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen, Literatür Yayıncılık, 7. Basım, Eylül 2010, İstanbul.
- Güney, T. (2017) “Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Ekonomik Özgürlüğün Önemi: Panel Veri Analizi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(32), ss.8-14.
- Gwartney, J.D. Lawson, R.D. & Holcombe, R.G. (1996) “Economic Freedom and Environment for Economic Growth”, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 155(4), ss.643-663.
- Gwartney, L. & Lawson, R. (2004) “Economic Freedom of The World: 2004”, Annual Report, Vancouver: The Fraser Institute.
- Haan, J. & Sturm, J.E. (2000) “On the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth”, *European Journal of Political Economy*, 16(2), ss.215-241.
- Hadri, K., & Kurozumi, E. (2012) “A simple panel stationarity test in the presence of serial correlation and a common factor”, *Economics Letters*, 115(1), 31-34.
- Heckelman, J.C. (2000) “Economic Freedom and Economic Growth: A Short-Run Causal Relationship”, *Journal of Applied Economics*, 3, ss.71-91.
- Heritage Foundation, (2019), Index of Economic Freedom, www.heritage.org (Erişim: 01.06.2019)
- Hussain, M.E. & Haque, M. (2016), “Impact of Economic Freedom on the Growth Rate: A Panel Data Analysis”, *Economies*, 4(2), ss.1-15.
- Islam, S. (1996) “Economic Freedom, Per Capita Income and Economic Growth”, *Applied Economics Letters*, 3(9), ss.595-597.
- Johansen, S. & Juselius, K. (1990) “Maximum likelihood estimation and inference on cointegration with application to the demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economic and Statistics*, 52, ss.169-210.
- Johansen, S. (1988) “Statistical analysis of cointegration vectors”, *Journal of Economic Dynamic and Control*, 12, ss.231-254.
- Karabegovic, A., Samida, D., Schlegel, C.M. & McMahon, F. (2003) “North American Economic Freedom: An Index of 10 Canadian Provinces and 50 US States”, *European Journal of Political Economy*, 19, ss.431-452.
- Kılıç, C. & Arica, F. (2014) “Economic Freedom, Inflation Rate and Their Impact on Economic Growth: A Panel Data Analysis”, *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 17(1), ss.160–176.
- Narayan, P. & Narayan, S. (2004) “Estimating Income and Price Elasticities of Imports for Fiji in A Cointegration Framework”, *Economic Modelling*, 22, ss.423-438.

Ekonomik Özgürlüğün Büyüme Üzerindeki Etkisi: BRIC-T Ülkeleri Üzerine Bir Panel ARDL Analizi

- Oussama, Z. Ahmed, H. & Fatma, H. (2017) “Financial Development, Economic Freedom and Economic Growth: New Evidence From Tunisia”, *Journal Of Economics and Business*, 15(2), ss.7-18
- Öztürk, Ö. & Işık, M. (2016) “Ekonomik Özgürlüklerle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), ss.1-16.
- Perron, P. (1990) “Testing for a unit root in a time series with a changing mean”, *Journal of Business & Economic Statistics*, 8(2), ss.153-162.
- Pesaran, M. H. (2004) “General diagnostic tests for cross section dependence in panels”, Cambridge Working Papers in Economics, No. 435.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. & Yamagata, T. (2008) “A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence”, *Econometrics Journal*, 11, 105-127.
- Pesaran, M.H., Shin Y., Smith, R.J. (2001) “Bounds Testing Approaches to The Analysis of Level Relationships”, *Journal of Applied Econometrics*, 16, ss.289-326.
- Philips, P.C.B. & Perron, P. (1988) “Testing for a unit root in time series regression”, *Biomètrika*, 75 (2), ss.336-346.
- Pitlik, H. (2002) “The path of liberalization and economic growth”, *Kyklos*, 55(1), ss.57-80.
- Razmi, M.J. & Refaei, R. (2013) “The Effect of Trade Openness and Economic Freedom on Economic Growth: the Case of Middle East and East Asian Countries”, *International Journal Of Economics and Financial Issues*, 3(2), ss.376-385.
- Saqib, S., Ali, T., Riaz, F., Anwar, S. & Aslam, A. (2014) “Taxation Effects on Economic Activity in Pakistan”, *Journal of Finance and Economics*, 2(6), ss.215-21.
- Sarıbaş, H. (2009) “Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 538, ss.7-15.
- Stroup, R.L. (2003) “Economic Freedom and Environmental Quality” Free to Choose Conference Proceedings-Dallas, ss.73-90.
- Sturm, J.-E., & De Haan, J. (2001) “How Robust Is the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth?”, *Applied Economics*, 33(7), ss.839-844.
- Tunçsiper, B. & Biçen, Ö. (2014) “Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi”, *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(29), ss.25-45.
- Williamson, C.R. & Mathers, R.L. (2009) “Economic Freedom, Culture, and Growth”, *Mercatus Center at George Mason University*, 9(40), ss.1-50.
- Yenipazarlı, A. (2009), *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.